

Etično-religiozni temelji in perspektive družbe ter religiologija v kontekstu sodobne edukacije

Rezultati izvajanja raziskovalnega programa P6-0269 v obdobju 2004–2008

Skupina je začela delovati kot združenje dveh skupin z 1,6 FT – usklajeno in načrtno spo predvidenem programu. Prof. dr. Janez Juhant in prof. dr. Stanko Gerjolj sta uskladila vsebine in metodični pristop, raziskovanje vrednot in vrlin in njihovo uveljavitev na pedagoškem področju. Raziskava je bila interdisciplinarna glede na vede in sestavo skupine teologov, ki so usposobljeni tudi v drugih vedah: Janez Juhant, filozofija, Stanko Gerjolj, pedagogika, Stanislav Slatinek, pravo, Tomaž Erzar in Bojan Žalec, filozofa, ki se posvečata preučevanju vloge etike v družbi oziroma psihološko-analitičnemu delu. Takšna sestava je omogočila uveljavljanje smernic raziskovanja: 50 % teologija, 30 % antropologija in 20 % filozofija.

Upoštevali smo nekaj teoretičnih izhodišč.

Družba je utemeljena na vrednostnih temeljih. Za Slovenijo sta pomembna krščansko izročilo in njegov vrednostni sistem. Obenem nastaja vprašanje, kaj je s tako imenovano laičnostjo in katere sestavine ta laičnost ima.

Člane je zanimalo, kako se te vrednostne postavke, ki tvorijo evropsko identiteto, primerljivo kažejo v slovenskih razmerah. Metodično so imeli vsi člani ves čas možnost izmenjave teh izhodišč z evropskimi, ne le ob ustrezni literaturi, ampak tudi ob vsakoletnih posvetih, v katerih so sodelovali tuji vrhunski strokovnjaki s teh področij. Raziskovanje je imelo, kakor pove naslov programa in kaže sestav sodelavcev, predvsem filozofsko-etično noto (Juhant, Žalec), ki sta jo dopolnjevala pravno-teološki (Slatinek) in psihološko-pedagoški (Erzar, Gerjolj) vidik. Povsod je bilo vodilno vprašanje, na kakšnih vrednotah temeljita človek in družba (antropologija), katere vrline so opazne in katere moramo še razvijati ter kakšno mesto dati vrlinam v etiki, v pravu, v psihologiji in v pedagoških procesih. Pozorni smo bili na to, kako so vrednote in vrline navzoče v slovenski pretekli in sedanjí dediščini in kakšno vlogo ima v teh procesih krščanstvo. Skušali smo ugotoviti, ali ima in kakšno vrednostno vlogo ima krščanska vera v družbenih procesih in pri osebnem odločanju današnjega slovenskega človeka. Pri tem je pomembno, metodično izhajati iz družb v soseščini; na to smo nenehno pozorni ob primerljivosti raziskav s tujino.

Prvi dve leti sta bili namenjeni teoretični obdelavi teh izhodišč, čeprav smo člani sproti objavljali rezultate, in delo je bilo vpeto v mednarodni okvir. Juhant je kot podpredsednik Evropskega združenja katoliških teologov (ET) leta 2004 soorganiziral 5. kongres ET »Gespens der Angst in Europa: Provokation für die Theologie« (Fribourg – Ženeva, Švica), bil je soorganizator mednarodnih simpozijev Združenja za pospeše-

vanje katoliške etike (član predsedstva) v Srednji in v Jugovzhodni Evropi s sedežem na Dunaju (Sozial-ethisches Symposium v Bratislavi, 31. 3.–2. 4. 2005; Internationales Symposium v Opolah, Poljska, 12.–14. 4. 2007). Deluje kot urednik izdaj Theologie Ost-West pri založbi LIT v sodelovanju s prof. dr. Albertom Franzem (Dresden). Na Dunaju je iz rok zveznega kanclerja W. Schüssla prejel Leopold-Kunschak-Preis za teoretično filozofsko-etično raziskovanje in praktično uveljavljanje etike na družbenem področju. Bojan Žalec je leta 2004 soorganiziral simpozij European Identity Antropološkega društva v Ljubljani.

Juhant in Žalec sta organizatorja vsakoletnih simpozijev raziskovalne skupine v Celju. Prvi je bil leta 2005 v okviru Slovenskega filozofskega združenja na temo Oseba in dobro in je obravnaval temelje vrednostnih postavk človeka, ki so antropološko pogojeni in skupni različnim teološkim, filozofskim, znanstvenim in psevdoznanstvenim pristopom. Rezultati skupine se v izdanem zborniku organsko prepletajo z ugotovitvami drugih strokovnjakov iz petih evropskih držav, to pa raziskavam skupine daje ustrezno mednarodno primerljivost. Skupina je na tej stopnji raziskav ugotovila, da je mesto vrednot v antropoloških temeljih osebe, pomembno vlogo pa igrajo idejno-religiozne oziroma svetovnonazorske podlage. Te podlage imajo osebne ali družbene oziroma kulturne in idejne, praviloma neizražene (prikrite) postavke. Zato se je skupina usmerila k raziskavi teh ozadij in jih v naslednjem letu spet v mednarodno primerljivi zasedbi vrhunskih strokovnjakov predstavila na posvetu z naslovom Vera in znanost. Pokazalo se je, da idejni in vrednostni sistemi – še posebno v našem prostoru – potrebujejo tankočutne analize, ki jih je mogoče razreševati v procesih in z mehanizmi dialoga. Ti določajo oblikovanje vrednot in vrlin, s tem pa je skupina prodrla v osrčje sodobnih humanističnih in družboslovnih dilem. Vprašanje vere se ne le zaradi vedno večjega vpliva islama v svetu, ampak zaradi vrednostnih postavk zaostrojuje in skupina je v drugem koraku ugotovila, da mora raziskava vrednot odgovoriti na to vprašanje. Pokazalo se je, da je vse (ne le znanstveno) človekovo delovanje odprto tem razsežnostim, zato je nemogoče govoriti o vrednotah in vrlinah, ki naj ohranjajo družbo, ne da bi pokazali na utemeljitev teh vrednot. To pa je vprašanje odnosa vere in znanosti, vprašanje pristopa k resničnosti, ki zadeva vsakega človeka in vse njegovo delovanje. Posebno pomembno je to v znanstvenem preučevanju, še zlasti v humanistiki. Skupina ugotavlja in opozarja, da je v Sloveniji zaradi polpretekle zgodovine veliko nerazrešenih dilem. Tudi znameniti sodobni misleci, med drugim »levičarski« predstavniki frankfurtske šole, opozarjajo na ta problem. Horkheimer v intervjuju za *Spiegel* leta 1970 pove: »Teologija pomeni zavest, da je svet pojav, da ni absolutna resnica, ni tisto zadnje. Teologija je – izražam se zavestno previdno – upanje, da kljub tolikim krivicam, ki prevevajo ta svet, ne ostane pri tem, da ni nepravilnost zadnja beseda ...; je izraz hrepenenja, hrepenenja po tem, da morilec ne bi triumfiral nad nedolžno žrtvijo.«

Takšno stanje stvari nas je dalje vodilo k raziskovanju tega, kako doseči ujemanje glede teh temeljnih svetovnonazorskih, idejnih oziroma vrednostnih postavk v razponu človeške misli med vero (prepričanjem, zaupanjem) in preverljivim vedenjem (»trdo« znanostjo). Kako torej stopiti v dialog ob različnostih in napetostih, kjer so v ozadju prepričanja, vere, ideologije? Za preživetje človeštva je ujemanje na tem presečišču nujno, to pa nas je usmerilo v iskanje poti dialoga. Tudi k temu pristopamo v mednarodnem okviru in prve rezultate smo predstavili v delu *Dialog in krepost. Poti premagovanja trkov civilizacij*. Našo ugotovitev o pomenu vrline za dialog je na medkulturnem dialogu v Ljubljani izrecno omenil evropski komisar Jan Figel. Ugotovili smo,

kako nujen je dialog. V nadaljevanju se bomo posvetili zgodovinskim dilemam in rešitvam, razumevanju različnosti ter smernicam in strategiji dialoga v sporih svetovne skupnosti. Predmet nadaljnega raziskovanja bodo značilni zgodovinski primeri dialoga, hermenevitične poti dialoga danes in možnosti dialoških strategij med religijskimi, kulturnimi, socialnimi in političnimi napetostmi v svetu.

Janez Juhant je raziskave usmeril v presojo vrednostnih in vilinskih postavk v katoliški Cerkvi danes, ki se kakor preostala družba spoprijema z globalizacijskimi tokovi (post)moderne družbe. Primerjalno je prikazal vlogo vrednot in vrlin v slovenski idejni zgodovini na presečišču totalitarizmov in posledice za slovensko družbo danes. Tako je dopolnil raziskave iz sodelovanja v projektu »Aufbruch« desetih držav in rezultate objavil v knjigi *Im Feuer der europäischen Ideenzüge: Slowenien* (LIT Verlag). Rezultate je predstavil na predavanjih na univerzah v Torontu, v Tübingenu, v Olomucu, v Gradcu in v Innsbrucku, na simpozijih v Djakovu, na Reki, v Splitu, na Cresu, v Leuvnu in na drugih forumih. Kot predsednik kolegija ministra MVZT (član tudi Bojan Žalec) za humanistiko in član Komisije za NRRP je sooblikoval smernice za Resolucijo NRRP 2006–2010. Raziskovalno delo skupine je tako imelo delež pri uveljavljanju ciljev humanistike v NRRP. Kot urednik pri LIT je Janez Juhant izdal v zbirki *Theologie-Ost West* enajst del.

Stanko Gerjolj je izdal obsežno publikacijo (376 str.) *Živeti, delati, ljubiti* (Celje: Mohorjeva družba, 2006). V njej sodobno razlaga zlasti Prvo in Drugo Mojzesovo knjigo in Tobitino knjigo. V njih odkriva močna religijska in moralno-etična sporočila, ki senzibilizirajo dileme človeka in družbe danes. Sodeloval je na mednarodnih simpozijih v Celju, v Radovljici (*Kakšna bo šola prihodnosti?* 2004), v Ljubljani na Institutu »Jožef Stefan« na 8. mednarodni multikonferenci Informacijska družba IS 2005, na 9. mednarodni multikonferenci Informacijska družba IS 2006; v tujini: Debrecen 2006 (*School Community*), Gradec (*Inklusive Pädagogik*), München 2008 (*New Challenges in Religious Education of Young People in Central and Eastern Europe*). Ugotavlja: 1. Desetletja totalitarne vzgoje v nekdanih komunističnih družbah so imunizirala človeka za osebno odgovornost in religiozno-moralno dimenzijo življenja. 2. Sodobni človek je odprt za vrednote in vrline, treba je iskati primerne pedagoške in didaktične poti. 3. Zlasti mlade generacije izgubljajo občutek za »besedo« in postajajo vse bolj dojemljive za vizualni pristop, to pa zahteva nove pedagoške in didaktične spretnosti. 4. Globalizacija je izziv, ki vpliva tako na oblikovanje osebne kakor kolektivne (narodne, nacionalne in državne) identitete.

Tomaž Erzar je izvedel dve raziskavi o medgeneracijskem prenosu vrednot in navezanosti na slovenskem vzorcu, rezultate je objavil v znanstvenem tisku in na mednarodnih konferencah, na predstavitev in izvedbah delavnic na mednarodnih (Berlin, Montreal, New Orleans, Glasgow) in domačih znanstvenih in strokovnih srečanjih (Rogla, Rogaška, Draga). Poleg tega je članke na temo čustveni in medgeneracijski dialog v družinah in v partnerstvih objavljal v periodičnih publikacijah (*Naša družina*), na predavanjih in na delavnicah.

Bojan Žalec raziskuje moralne temelje sodobne družbe, to pa vključuje vrednote, načela in kreposti. Izsledke je objavljaj, preverjal in zagovarjal v mnogih domačih in tujih publikacijah in na številnih simpozijih doma (Ljubljana, Bled, Celje) in v tujini (npr. Cres, Leuven, Szeged), leta 2004 je imel plenarno predavanje na simpoziju evropskega znanstveno-etičnega društva Societas Ethica v Ljubljani (pluralizem in perspektive EZ v sklopu »Kultura«, »Pravo« in »Ekonomija«), v obdobju 2007/2008 pa ciklus pre-

davanj iz etike za podiplomske študente na KBF Univerze v Zagrebu; leta 2007 je ob dnevu filozofije UNESCO govoril o »Filozofiji in globalizaciji«, predaval o etiki na gimnazijah, na srečanjih ravnateljev vrtcev, osnovnih šol in srednjih šol v Portorožu o državljskih krepostih; leta 2006 in leta 2007 je imel tečaj na Zavodu sv. Jožefa v Ljubljani o krepostih vere in razuma. Hkrati je urednik humanistične knjižne zbirke Claritas pri Študentski založbi v Ljubljani, dve leti je vodil Slovensko filozofsko društvo in sodeloval v Društvu antropologov Slovenije in v več uredništvih znanstvenih revij.

Stanislav Slatinek je raziskoval vrednost človekove osebe v kanonskih in civilno-pravnih sistemih in aktivno deloval na metropolitanskem cerkvenem sodišču kot sodnik v ničnostih zakonskih pravnih na I. in II. stopnji. Pri SŠK je pravni svetovalec in deluje za poglobljanje in dvig kvalitete življenja in za kvalitetnejši razvoj civilne družbe. Je član mednarodne komisije EU-Vocatio in urednik zbirke Znanstvena teologija pri Slomškovi založbi. Soustanavlja delavnice ločenih in tako prispeva k reševanju tega pomembnega družbenega vprašanja pri nas. V knjigi *Pereča pravna vprašanja* razčlenjuje probleme vrednot, ki so podlaga za izdelavo območne zakonodaje RKC na Slovenskem. Primerjalno v mednarodnih okvirih obravnava probleme, ki so predmet javnih diskusij v medijih (npr. spolne zlorabe).

Pedagoško so člani delovali na vseh ravneh izobraževanja in na posvetih, pripravili so učbenike in strokovna gradiva za uveljavljanje rezultatov raziskovanja. Poleg pedagoškega je bilo njihovo strokovno delo usmerjeno v javnost, v medije, na področje splošnega izobraževanja, osebnega in skupinskega svetovanja, oznanjevanja Cerkve, v implementacijo raziskovalnih rezultatov v življenje vernih, to pa pomeni uveljavljanje vrednot in vrlin v družbi in krepitev civilne družbe, ki se v slovenski tranzicijski družbi šele utrjuje.

Janez Juhant